

исторически сцени възвеличава миналото на своя народ.⁴¹ Не е необходимо да се оценява истинността или коректността на написаното. Показателно е, че превръщането на *Царевец* в *Цариград/Константинопол* не само подчертава трудната графична различимост на тези думи за несвикнало с кирилска графика око, но и невнимателното вглеждане в имената, дори от страна на западен човек, който е специалист – пише история на литературата. Подмяната обаче може да бъде и сигнал за възприемателните инерции, които са в подкрепа на въпроса на Дебелянов, както и да насочва познаващите Вазовото творчество към други текстове на поета.

Това, разбира се, е само едната контекстуална сфера.

Другата е вазовската и именно върху някои нейни параметри ще се концентрирам.

Разказът в „Легенди при Царевец“ може да бъде мислен като говорене, чрез което се бяга от сегашността посредством познат романтичен жест на пренасяне назад във времето, разиграван в българската литература още от Раковски („Отлъчие ...“) и от Чинтулов („Двама приятели“), а преди тях и от Паисий. Към легендите, попили в съзнанието на поета от броденето из Търново, се подхожда не в тяхната самодостатъчност като запазени, съхранили се в „народната памет“ през вековете, а чрез гледането на тях през оптиката на историческата проученост: легендите са „проверени“ и едва тогава допуснати до литературна обработка. А както е известно, Вазов използва често осигуряването на художествените текстове с епиграфи, бележки, списъци на научна литература и др. „укрепващи“ ги (удостоверяващи историческа истинност) елементи. Особено разположените в края на някои негови белетристични текстове библиографски списъци имат неедноизмерна реализация в съзнанието на читателите от различните пластове на времената. В този смисъл Вазов напомня на читателите си позитивисткия исторически проект и едновременно чрез своите текстове им дава другата история на родината им, истинската история на емоции, тъмни страсти, престъпления и наказания; историята, към която малцина поглеждат, тъй като тя е зад победната героичност на направеното от великите владетели.

Книгата „Легенди при Царевец“ може да бъде мислена и като опит за създаване на модерен (двадесетовекски) „аналог“ на „Епопея на забравените“, защото бавното и дълго „завръщане“ на Вазов в далечното минало е може би и резултат от две потребности: да се освободи от собствената си свързаност с (подчиненост на) монументалното „неотдавна“ и от потребността да общува свободно и до голяма степен много по-критично с българското минало, с което не е лично свързан и за което свидетелстват и текстове като „Светослав Тертер“ и „Иван Александър“. А предговорът към „Легенди при Царевец“ подчертава и едно друго, възрожденско напрежение между разказаното и показаното минало и в този сектор Вазов ще си позволи да представи себе си чрез „Към пропаст“ и „Борислав“ – първата, „извлечена от повестта“, а втората, останала във възрожденския модел на правене на историческа драматургия (и през фолклора):

И онова, което ратува още за моята мисъл, то е, че самият народ обича миналото си, обича да слуша за него, каквото и да е било то, защото то е част от неговия живот и е близко до сърцето му. И въпреки тоя дух на отрицание на своето, на родното, който вее у нас от години насам, въпреки неразумната пропаганда да се охлади националното чувство народът, във всичките си